

Asia Tekijänoikeus valokuvakehyksiin ja tekijänoikeuden loukkaaminen

Hakija Eik Sølvs-Plett A/S, osakeyhtiö, Tönsberg, Norja

Annettu Helsingissä 14.1.1998

Selostus asiasta

Eik Sølvs-Plett A/S, osakeyhtiö Tönsbergistä Norjasta, asiamiehenään asianajaja Marja Tommila, on 11.9.1997 päivätyllä kirjelmällä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kummikehyksiin liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä. Hakija on esittänyt lausuntopyynnössään seuraavat kysymykset:

1. Ovatko Eik Sølvs-Plett A/S:n valmistamat ja markkinoimat kummikehykset tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisia tekijänoikeussuojaa saavia teoksia?
2. Onko Osuuskunta Timanttiset loukannut Eik Sølvs-Plett A/S:n tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisia oikeuksia valmistuttaessaan ja markkinoidessaan kummikehyksiä, jotka selvästi muistuttavat Eik Sølvs-Plett A/S:n valmistamia ja markkinoimia kummikehyksiä ja ovat niiden jäljitelmiä?
3. Voiko Osuuskunta Timanttiset joutua asiassa tekijänoikeuslain 57 §:n mukaisesti korvausvelvolliseksi?
4. Voidaanko Osuuskunta Timanttisten valmistuttamat ja markkinoimat Eik Sølvs-Plett A/S:n tekijänoikeutta loukkaavat kummikehykset sekä niiden muotit määrätä hävitettäviksi tai sillä tavoin muutettaviksi, etteivät ne enää loukkaa tekijänoikeutta?

Lausuntopyynnössä kerrotaan, että Eik Sølvs-Plett A/S on norjalainen kultaseppäalan yritys. Se on vuosikymmenien ajan keskittynyt korkeatasoisten ja omaperäisten hopeisten, uushopeisten ja tinasta valmistettujen tuotteiden suunnitteluun, valmistukseen ja markkinointiin. Yritys panostaa toiminnassaan erityisesti tuotekehitykseen. Sen palkkalistoilla on jatkuvasti kaksi kokopäiväistä suunnittelijaa.

Lausuntopyynnön mukaan kummikehykset "Iltarukous" ja "Maatalo 1241" ovat hakijan työntekijöinä toimineiden suunnittelijoiden suunnitteleamia ja heidän luomistyönsä tuloksia. "Iltarukous" -kehys on ollut Norjan markkinoilla vuodesta 1991 lähtien ja Suomessa vuodesta 1992 lähtien. "Maatalo 1241" -kehys on ollut Norjan markkinoilla vuodesta 1986 lähtien ja Suomessa vuodesta 1987 lähtien.

Lausuntopyynnössä kerrotaan, että markkinoilla on useita kummikehyksiä, joissa on erilaisia koristeaihteita. Osa kehyksistä on hyvin yksinkertaisia ja pelkistettyjä, kun taas osa on pieniä taideteoksia. Hakija pitää omien kehystensä aiheita omaperäisinä ja muista markkinoilla olevista tuotteista sekä aiheen että toteutuksen osalta poikkeavina.

Yhdessäkään aiemmin markkinoille tulleista kummikehyksistä ei hakijan mukaan ole käytetty iltarukous- tai maatalo ja sen eläimet -aihetta.

Lausuntopyynnön mukaan hakijan kehysten sommittelu ja toteutus ovat syntyneet itsenäisen luomistyön tuloksena. Suorakaiteen mallisessa Iltarukous -kehyksessä on omintakeisesti yhdistetty kukkasköynnöksin reunustettuna tila kummilapsen valokuvalle, rukoilevaa yöasussa olevaa lasta esittävä kohokuva ja avattu paperikäärö, johon on kaiverrettu iltarukouksen sanat. Pyöreässä Maatalo 1241 -kehyksessä on kuvattu maatalo ja sen pihapiirissä olevia kotieläimiä, jotka erottaa toisistaan sektoreittain pelkistetysti kuvatut puut. Puissa on yhtä, lapsen nimen kaiverrusta varten varattua puuta lukuunottamatta, symbolit kuhunkin puuhun kaiverrettavasta tiedosta. Tällaisia tietoja ovat muun muassa lapsen paino ja pituus.

Lausuntopyynnön mukaan hakijan kehyksissä huolitellusti ja kauniisti toteutetut omaperäiset kokonaisuudet ovat suunnittelijansa ja tekijänsä luovan työn tuloksia, joiden tulee nauttia tekijänoikeuslain 2 §:n mukaista suojaa.

Hakijan mukaan sen edellä mainittuja kummikehyksiä on ollut myynnissä joissakin Osuuskunta Timanttiset -myyntiketjun liikkeissä keväällä 1996. Hakijan mukaan sen kehysten tilaukset loppuivat yllättäen, kun osuuskunnan liikkeissä tulivat myyntiin osuuskunnan valmistuttamat kummikehykset, jotka hakijan näkemyksen mukaan ovat suoria kopioita hakijan Iltarukous- ja Maatalo 1241 -kummikehyksistä. Hakija kertoo, että jäljitelmäkehyksiä markkinoitiin näkyvästi muun muassa lehti-ilmoituksissa ja kotitalouksiin jaetussa esitteessä.

Hakijan mukaan vastaajan suorakaiteen mallinen iltarukousaiheinen kummikehys on selvä jäljitelmä hakijan Iltarukous -kehyksestä. Vastaajan kehykseen on hakijan mukaan kopioitu hakijan kehysten aiheet rukoilevasta lapsesta, avattuun paperikääröön kirjoitetuista rukouksen sanoista ja kummilapsen kuvan paikasta. Lisäksi vastaajan kehyksessä on keskellä alhaalla sileä laatta kummilapsen nimen kaivertamista varten ja kehys on reunustettu hakijan kehysten tapaan koholla olevalla köynnöksellä. Kehykset ovat keskenään myös täysin samankokoisia.

Vastaajan maataloaiheinen pyöreä kummikehys on hakijan mukaan lähes jokaista yksityiskohtaansa myöten kopio hakijan Maatalo 1241 -kehyksestä. Hakijan näkemyksen mukaan maatalo ja sen pihapiiri eläimineen on vastaajan kehyksessä kuvattu täysin samalla tavoin eläinaiheittain kummilapsen kuvaa sektoreittain reunustaen täysin samassa järjestyksessä kuin hakijan kehyksessä. Ainoa vähäpätöinen ero vastaajan kehyksessä on se, että eläinkohokuvat on erotettu toisistaan "liehuvareunaisilla" laatoilla. Niissä on kuitenkin samat symbolit kuin hakijan kehyksessä. Hakija toteaa, että myös hakijan ja vastaajan pyöreät kehykset ovat keskenään samankokoisia.

Hakijan mukaan vastaajan molemmat kehykset ovat kaikilta olennaisilta osiltaan hakijan Iltarukous- ja Maatalo 1241 -kehysten suoria jäljitelmiä. Hakijan mukaan vastaajan kehysten tekemisessä on epäilemättä käytetty esikuvana hakijan kehyksiä, eivätkä vastaajan kehykset siten ole voineet syntyä tekijänsä itsenäisen luomistyön tuloksena. Hakija katsoo, että vastaaja on loukannut hakijan tekijänoikeuslain 2 §:n mukaista tekijänoikeutta valmistessaan edellä mainittuja kummikehyksiä ilman hakijan suostumusta.

Hakijan mukaan tekijänoikeuden loukkausta on pidettävä tahallisenä, koska vastaaja on ollut täysin tietoinen hakijan markkinoilla olevista kummikehyksistä. Lisäksi hakija kertoo saaneensa vastaajan edustajalta suullisesti tiedon, jonka mukaan vastaajan myymät kehykset on teetetty valmistettaviksi nimenomaan hakijan kehysten perusteella ja niistä saadun mallin mukaisesti.

Hakijan näkemyksen mukaan loukkaus on sen kannalta erityisen vahingollinen siitä syystä, että loukkaavat tuotteet ovat laadultaan merkittävästi huonompia ja siksi myös halvempia kuin hakijan tuotteet. Loukkaavia tuotteita on markkinoitu näyttävästi lehti-ilmoituksissa ja kotitalouksiin jaetuissa esitteissä. Kehyksiä on ollut myynnissä koko Suomen alueella vastaajan eri myyntipisteissä. Hakijan mukaan sekaannus sen kehyksiin tapahtuu erityisen helposti ilmoituksissa esiintyvien kuvien yhteydessä. Tuotteiden yksityiskohdat eivät niissä tule selvästi esille.

Lausuntopyynnössä kerrotaan, että hakija on pannut tekijänoikeuden loukkausta koskevan riita-asian vireille Helsingin käräjäoikeudessa.

Lausuntopyyntöön on oheistettu sopimusmalli, jonka mukaisesti tehdään sopimukset hakijan palveluksessa olevien suunnittelijoiden työssään luomiin teoksiin kuuluvien tekijänoikeuksien luovutuksesta hakijalle. Lausuntopyyntöön on liitetty myös hakijan kummikehykset "Iltarukous" ja "Maatalo 1241" sekä vastaajan iltarukousaiheinen kummikehys ja vastaajan pyöreä maataloaiheinen kummikehys. Lisäksi lausuntopyynnön liitteinä ovat luettelo Osuuskunta Timanttisten jäsenliikkeistä ja jäljennökset Osuuskunta Timanttisten lehti-ilmoituksesta ja kotitalouksiin jaetun esitteen sivusta.

Vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Osuuskunta Timanttiselle tilaisuuden vastineen antamiseen. Vastineen on osuuskunnan asiamiehenä antanut asianajaja Peter Backström.

Vastineessa todetaan muun muassa, että hakijan toimittamalle sopimusluonnokselle ei voida antaa merkitystä harkittaessa sitä, ovatko lausunnonpyytäjän valmistamat ja markkinoimat kummikehykset tekijänoikeussuojaa nauttivia teoksia.

Vastineessa viitataan tekijänoikeuslain 1 §:ään, jonka mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Teos voi olla esimerkiksi kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys tai muun ohella taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote. Teoksen on täytettävä tietyt kriteerit nauttiakseen tekijänoikeudellista suojaa. Teoskriteerinä on pidetty omaperäisyyden ja itsenäisyyden vaatimusta. Teoksen on yllettävä niin sanottuun teostasoon, eli sen on oltava tekijänsä itsenäisen luovan työn tulos. Vastineen mukaan tekijänoikeus suojaa teoksen muotoa eli sitä ilmiänsä, johon tekijä luomuksensa pukee, mutta ei sen sijaan sen ideaa. Toisen ideaa saa vastineen mukaan vapaasti hyödyntää, kunhan idean toteuttaa omaperäisellä tavalla.

Vastaaja katsoo, että hakijan kummikehykset eivät eroa muista markkinoilla esiintyvistä vastaavista tuotteista omaperäisyytensä, muotoilunsa tai kompositionsa osalta siinä määrin, että niitä olisi pidettävä tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina. Vastaajan käsityksen mukaan kyseiset tuotteet ovat tavanomaisia ja markkinoilla esiintyvän suuren tuotekirjon johdosta jopa banaaleja.

Vastaajan mukaan hakijan lausuntopyynnössään tarkoittamat tuotteet eivät ole Suomessa merkkituotteena tai erityisesti hakijan omaperäisinä tuotteina tunnettuja. Kuluttajat eivät miellä kyseisiä tuotteita taideteoksiksi vaan lähinnä käyttöesineiksi. Vastaajan mukaan Suomen markkinoilla on ollut hakijan markkinoimien tuotteiden kanssa kutakuinkin identtisiä tuotteita. Niiden alkuperä on useimmiten jäänyt tuntemattomaksi, eikä mikään taho tietävästi ole vaatinut niille tekijänoikeussuojaa.

Vastaaja on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle esimerkkikuvia Suomessa myytävistä vastaavista eri valmistajien tuotteista. Kyseisten tuotteiden osalta hakija ei vastaajan tiedon mukaan ole esittänyt vaatimuksia. Vastaaja viittaa muun muassa esimerkkeihin, joissa on pyöreitä tinasta valmistettuja valokuvakehyksiä ja niissä erilaisia symbolisia kuvia. Vastaajan mukaan nämä kehykset yhdessä hakijan kehyksen 1241 kanssa muistuttavat toisiaan ilman että esimerkiksi tavallinen kuluttaja suoraan pystyisi erottamaan kantajan väittämän "alkuperäisen" kehyksen muista kehyksistä. Vastaajan mukaan kehyksien kuviot ovat eläin-, kasvi- ja lapsiaiheisia ja sellaisina varsin banaaleja. Vastaajan mukaan kantajan kehyksestä 1241, muihin kehyksiin verrattaessa, ei voida löytää itsenäistä luomistyötä.

Vastaaja viittaa eräässä esimerkkikuvassa olevaan kastemaljaan, jossa on raamatullinen lause. Vastaajan mukaan hakijan iltarukouskehyksessä oleva rukousteema "Levolle lasken Luojaani" ei siten ole omaperäinen niin, että se loisi oletettaman teostasosta. Kyseessä on vastaajan mukaan ainoastaan tietyn idean, uskonnollisen teeman, soveltaminen.

Väitetyn jäljittelyn osalta vastaaja korostaa hakijan rukousaiheisen kummikehyksen ja vastaajan kehyksen eroja. Näitä ovat vastaajan mukaan ainakin erot kehysten painossa, koossa, takapohjissa ja pakkauksissa, raamituksessa, pintaviiva-alueen pohjakuvioinnissa, puristelehvissä ja kuva-alueen kehyksessä, sekä kehyksissä kuvatun lapsen osalta ulkonäössä, sukupuolella, asennossa, käsissä ja vaatetuksessa. Vastaavasti hakijan kehys 1241 ja vastaajan eläinaiheinen kummikehykset eroavat toisistaan vastaajan mukaan painon, raamituksen, pintaviiva-alueen pohjakuvioinnin, kuvahahmojen, sileiden välialueiden, takapohjan ja pakkauksen osalta.

Vastaajan näkemyksen mukaan sen kehyksissä on poikkeavalla ja omaperäisellä tavalla toteutettu tiettyjä kantajan kehyksissä toteutettuja ideoita. Vastaaja viittaa tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 1991:2 ja toteaa, että vastaajan markkinoimissa tuotteissa ei ole kysymys kantajan taiteellisen kaiveruksen jäljentämisestä, vaan idean omaperäisestä toteuttamistavasta.

Vastaajan mukaan useat valmistajat valmistavat tinaisia kuvakehyksiä, jotka enemmän tai vähemmän, joko valokuvista tarkasteltuina tai jopa vierekkäin asetettuina, näyttävät samanlaisilta. Valmistajien tuotesarjoista löytyy keskenään samankaltaisia tuotteita.

Vastaaja viittaa tekijänoikeuslain 7 §:ään, jonka mukaan tekijänä pidetään, jollei näytetä toisin olevan, sitä, jonka nimi tai yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin. Vastaaja toteaa, että hakijan tuotteista ei löydy mitään mainintaa tekijästä.

Vastaaja on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle esimerkkejä myös erilaisista anonyymeistä kummilahjatuotteista.

Vastaajan mukaan vastineen liitteet osoittavat selkeästi, että kummikehyksien kuva-aiheet ja teemat ovat hyvin yleisessä käytössä. Vastaaja kiistää sen, että hakijan kehysten aiheet olisivat omaperäisiä ja että hakijan kehykset poikkeaisivat muista markkinoilla olevista tuotteista aiheen ja toteutuksen osalta.

Vastaajan mukaan tavallisen kuluttajan on hyvin vaikeaa erottaa laatueroja markkinoilla olevista kummikehyksistä. Kummikehykset ovat tavanomaisia, usein ainoastaan yhden kerran hankittavia lahjaesineitä, joiden elinkaarestakaan ei ole mitään takuita. Suuri ostava yleisö eli kuluttajat eivät miellä kummikehyksien designiä eli muotoilua itseisarvona. Kummikehykset kaiken kaikkiaan ovat anonyymejä käyttöesineitä. Hakijan lausuntopyynnöstä ei käy ilmi, että hakijalla olisi jokin korkeampi profiili tekijänoikeudellisessa mielessä tai että hakijan tuotteet edustaisivat jotakin parempaa laatua. Vastaajan mukaan hakija ei myöskään ole esittänyt selvitystä siitä, että hakijan tuotteilla olisi goodwill -arvoa kuluttajien keskuudessa.

Vastaajan mukaan kyseessä olevalla alalla liikkuu paljon muitakin kummilahjatuotteita kuin hakijan kummikehykset. Samoin kuin monilla muillakin tuotesektoreilla, uutuudet kummilahja-alalla myyvät hyvin ja ne pienentävät aikaisempien tuotteiden myyntivolyymiä. Vastaaja toteaa, että kyseessä on varsin muotialtis tavara.

Vastaaja katsoo, ettei hakija ole esittänyt selvitystä väitteelleen, jonka mukaan hakijan tuote ylittäisi teoskynnyksen ja siten poikkeaisi siitä suuresta massatuotannosta, jota kummilahja-ala edustaa. Vastaajan mukaan hakija ei myöskään ole käynnistänyt toimia muita alalla toimivia valmistajia tai maahantuoja vastaan. Vastaaja katsoo, että hakijan tuotteet edustavat tavanomaista alalla esiintyvää tuotantoa niin aiheeltaan, toteutukseltaan kuin laadultaankin.

Vastaaja on esittänyt näkemyksensä myös hakijan tuotteiden tilausten ja myynnin loppumisen syistä sekä väitettyyn kopiointiin liittyvistä tapahtumista.

Vastaajan toimittamassa 6.10.1997 päivätyssä lisäkirjelmässä viitataan erään saksalaisen yrityksen vuoden 1996 kuvaston tuotteisiin. Vastaajan mukaan kuvaston tuotteissa on juuri samankaltainen aihe kuin se, johon hakija katsoo omaavansa tekijänoikeuden. Vastaajan mukaan saksalaisen yrityksen tuotteissa on sovellettu sekä hakijan että vastaajan käyttämää iltarukoustematiikkaa. Vastaaja katsoo, että hakijan tulkinta yhtiön omasta ensisijaisesta tekijänoikeudesta on vähintäänkin epäselvä. Lisäkirjelmän liitteenä tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu kyseinen saksalaisen yrityksen tuotekuvasto.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle vielä 20.10.1997 päivätyyn lisälausuman, johon vastaaja on antanut 10.11.1997 päivätyyn vastineen.

Hakija on lisäkirjelmässään todennut muun muassa, ettei tekijänoikeutta saa ideaan eli esimerkiksi ajatukseen siitä, että laitetaan lapsen kuva kuva-aiheisten raamien sisään. Hakijan mukaan suoja saa omaperäinen teos eli tässä tapauksessa se kokonaisuus, joka toisessa kehyksessä käsittää muun muassa rukoilevan lapsen, kuvan paikan kehyksessä ja ympäröivät kuviot ja toisessa kehyksessä maatalon eläimet tietynlaisessa järjestyksessä ja taiteellisessa kokonaisuudessa. Hakijan mukaan vastaajan kopio on lähes identtinen. Hakijan näkemyksen mukaan vastaajan esittelemät kummikehykset eivät liity käsiteltävänä olevaan tapaukseen. Relevanttia ei ole se, ovatko muut kehykset niin omaperäisiä, että ne saavat tekijänoikeussuojaa. Olennaista on hakijan mukaan se, että vastaajan kopioimat kehykset ovat riittävän omaperäisiä.

Vastaajan lisäkirjelmän mukaan mahdollinen samankaltaisuus kummikehyksissä on perustunut tietyn idean hyödyntämiseen ilman, että olisi kyse kopioinnista. Vastaajan mukaan kysymys hakijan tuotteiden omaperäisyydestä ja teoskynnyksen ylittymisestä on erittäin epäselvä. Siinäkin tapauksessa, että hakijan tuotteet olisivat alkuperäisiä, niissä toteutuva teossuoja on vastaajan mukaan vesittynyt sen vuoksi, että markkinoilla esiintyy paljon kutakuinkin identtisiä kummilahjatuotteita. Näiden tuotteiden tekijänoikeudet ovat lähes aina jääneet anonyymeiksi. Kyseessä oleva tuoteryhmä ei edusta sellaista taideteollisuuden alaa, jossa suunnittelija esiintyisi omalla nimellään teoksen luojana. Vastaajan mukaan tilanne on päinvastainen esimerkiksi pienveistosten ja lasiesineiden kohdalla.

Hakija on vielä toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kopion sopimuksesta, jolla kummikehysten tekijä on siirtänyt tekijänoikeutensa hakijalle.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännökseen otetun esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa kuvataiteen teoksia sekä taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. Säännöksen luettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

Tekijänoikeuslaissa ei ole teoksen määritelmää. Suomalaisen lainvalmisteluaineiston ja oikeuskäytännön nojalla voidaan todeta, että tuotteen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos, jotta se olisi teos. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan ilmaisun omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason.

Teoksena ei siten pidetä tuotetta, joka on saatu aikaan täysin mekaanisen työskentelyn tuloksena tai kopioimalla toinen tuote. Tekijänoikeudella suojattu teos ilmentää tekijänsä yksilöllisyyttä. Ratkaisu siitä, onko tietty tuote teos, tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Käytännössä tuossa teosharkinnassa vaikuttaa se, mikä teostyyppi on kyseessä. Myös teoksen osa voi saada itsenäistä tekijänoikeussuojaa, jos se ylittää teoskynnyksen.

Teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä tekijänoikeussuojan kannalta. Myöskään tuotteen aikaansaamiseksi vaadittu työ- tai tietomäärä ei ratkaise kysymystä siitä, onko tuotetta pidettävä teoksena. Lisäksi tekijänoikeussuoja on periaatteessa teoksen käyttötarkoituksesta riippumatonta. Tämän mukaisesti myös käytännöllinen tuote voi olla teos.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita, aiheita tai tietoja sellaisenaan, vaan sitä yksilöllistä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu. Siten samasta aiheesta voidaan tekijänoikeuden estämättä tehdä useita itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia ja tiettyyn teokseen sisältyvää ideaa voidaan hyödyntää uudenaikaisessa ilmaisumuodossa.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamisena pidetään 2 §:n 2 momentin mukaan myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Teos saatetaan 2 §:n 3 momentin mukaan yleisön saataviin silloin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tai saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Saman pykälän 2 momentissa puolestaan säädetään, että jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.

Tekijänoikeuslain 5 § koskee kokoomateosta. Säännöksen mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa siihen ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Kokoomateoksessa tekijän omaperäisyys ilmenee aineiston valikoimisessa ja järjestämisessä.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa tekijänoikeuksiaan toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27-29 §:ssä. Taloudelliset oikeudet tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi lain 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeusrikoksesta säädetään rikoslain 49 luvun 1 §:ssä. Tekijänoikeusrikkomuksesta säädetään tekijänoikeuslain 56 a §:ssä. Sen 1 momentin a kohdan mukaan tuomitaan, jollei teko ole tekijänoikeusrikoksena rangaistava, muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo tekijänoikeuslaissa tekijänoikeuden suojaksi annettua säännöstä.

Tekijänoikeuslain 57 §:ssä säädetään korvausvelvollisuudesta. Sen 1 momentin mukaan teosta vastoin tekijänoikeuslakia käyttävä on velvollinen suorittamaan käyttämisestä tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Hyvitysvelvollisuus seuraa lainvastaisesta käytöstä riippumatta siitä, onko käyttäjä toiminut vilpittömässä mielessä vai tahallisesti tai tuottamuksellisesti. Pykälän 2 momentin mukaan tahallisesta tai tuottamuksellisesta käytöstä on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, niin myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. Pykälän 3 momentissa säädetään korvausvelvollisuus sille, joka muutoin kuin teosta käyttämällä syyllistyy rikoslain 49 luvun 1 §:n tai tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan rangaistavaan tekoon. Tämä korvausvelvollisuus kattaa rikoksesta aiheutuneen menetyksen, kärsimyksen ja muun haitan. Pykälän 4 momentti sisältää 2 ja 3 momentin osalta viittauksen vahingonkorvauslakiin.

Suomen tekijänoikeuslain sovellettavuudesta säädetään tekijänoikeuslain 8 luvussa. Lain 65 §:n mukaan tasavallan presidentti voi, vastavuoroisuuden ehdolla, antaa määräyksiä tekijänoikeuslain soveltamisesta toiseen maahan nähden. Suomessa on saatettu voimaan muun muassa Pariisissa vuonna 1971 tarkistettu kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskeva Bernin yleissopimus (SopS 79/1986). Bernin sopimuksen yksi keskeinen periaate on kansallinen kohtelu. Sopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan tekijöillä on yleissopimuksessa suojattujen teostensa osalta muissa liittomaissa kuin teoksen alkuperämaassa ne oikeudet, jotka niiden maiden asianomaisissa laeissa myönnetään niiden omille kansalaisille, samoin kuin yleissopimuksessa erityisesti myönnetyt oikeudet. Sopimuksen 3 artikla sisältää säännöksiä sopimuksen mukaisen suojan sovellettavuusalasta. Esimerkiksi 3 artiklan 1 a kohdan mukaan yleissopimuksen mukaista suojaa sovelletaan tekijöihin, jotka ovat jonkin liittomaan kansalaisia, heidän julkaistujen ja julkaisemattomien teostensa osalta. Myös Norja on liittynyt Bernin sopimukseen.

Kuvataiteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet

Kuvataiteen tuotteita ovat esimerkiksi maalaukset, piirustukset, puupiirroksiset ja kuvanveistokset. Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteina on puolestaan pidetty esimerkiksi koruja, ryijyjä, astioita, valaisimia ja huonekaluja. Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista todetaan tekijänoikeuslain valmistelutöissä, ettei ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi

käyttöesineeksi. Taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttäen, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Mietinnössä korostetaan, että asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset olisi tällöin asetettava verraten korkealle. (komiteamietintö 1953:5, s. 45)

Monet taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet eli niin sanotut käyttötaiteen tuotteet voivat saada mallioikeuslain mukaista suojaa. Tekijänoikeuslain 10 §:n nojalla tekijällä voi olla teokseen tekijänoikeus huolimatta siitä, että teos on rekisteröity mallina.

Käyttötaiteen tuotteiden teosluonnetta on arvioitu muun muassa koruja ja solkimalleja koskeneissa korkeimman oikeuden ratkaisuisissa 1962 II 60 ja 1980 II 3. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann (teoksessa Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan, 1992, s. 70-71) toteaa teoskynnyksen asettuneen taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteiden kohdalla huomattavan korkealle. Tähän vaikuttaneena seikkana Haarmann mainitsee sen, että tekijänoikeuden on alkuaan ehkä luontevammin katsottu suojaavan niin sanotun puhtaan taiteen kuin sovelletun tai käyttötaiteen tuotteita. Korkean teoskynnyksen aiheuttavina seikkoina Haarmann pitää myös mahdollisuutta saada käyttötaiteen tuotteelle mallioikeus, suojakynnyksen alentamiseen liittyvän kilpailua rajoittavan vaikutuksen sekä funktion ja muodin merkityksen käyttötaiteen tuotteiden muodossa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt kuvataiteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteiden tekijänoikeussuojaan liittyviä kysymyksiä muun muassa lausunnoissaan 1991:1, 1991:2, 1993:16 ja 1997:7. Lausunnon 1991:1 kohteena oli patalappuja, patakintaita, esiliinoja ja yöpaitoja, joihin oli painettu sekä kuvia että tekstiä. Lausunnon mukaan tuotteet eivät kokonaisuutena olleet tekijänoikeudellisesti suojattuja. Sen sijaan tuotteisiin painetut piirrosten ja tekstien muodostamat kuvakokonaisuudet olivat tekijänoikeudellisesti suojattuja. Kuvakokonaisuuksien teostasoa arvioitiin pitäen lähtökohtana piirrosten yleistä teostasovaatimusta, koska tekijänoikeudelliselta kannalta ei ollut merkitystä sillä, että piirroset oli painettu kankaalle. Lausunnon 1991:2 kohteena ollut riipus oli muotoilultaan tavanomainen korulaatta, eikä sitä pidetty tekijänoikeudella suojattuna muotoilun perusteella. Korun katsottiin kuitenkin saavan suojaa taiteellisen kaiverruksensa perusteella. Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että koska myös kaivertamalla valmistettu kuvio sinänsä sai itsenäisyytensä ja omaperäisyytensä vuoksi tekijänoikeussuojaa, kuvion valmistamiseen kaivertamalla tai muuta menetelmää käyttäen oli saatava tekijän suostumus silloinkin kun kuvio esimerkiksi kaiverrettiin muulle alustalle kuin riipuslaatalle.

Kummikeyhykset

Vastaaja on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kuvia erilaisista valokuvakehyksistä. Kehykset on ilmeisesti tarkoitettu erityisesti kummilahjoiksi. Aineistosta ilmenee, että kummikeyhyksiä on sekä suorakaiteen muotoisia että pyöreitä. Jotkut keyhykset ovat jonkin hahmon, kuten kissan, muotoisia. Joissakin keyhyksissä varsinaiseen kehysosaan liittyy jokin toinen hahmo, kuten esimerkiksi nalle, joka pitää varsinaista kehysosaa sylissänsä. Keyhyksissä on erilaisia kaiverrettuja ja kohokuvioita. Useissa suorakaiteen muotoisissa tai pyöreissä keyhyksissä kuvioinnit sijoittuvat kokonaisuudessaan keyhyksen

säännöllisten muotojen rajaamalle alueelle. Joissakin kehyksissä kuviointi jatkuu muotoiluna valokuvalle varatun lasiaukon päälle tai kehyksen ulkoreunan ulkopuolelle elävöittäen siten kehyksen pääasiallista muotoa. Kehyksissä valokuvalle varatun aukon koko ja muoto vaihtelevat.

Kehyksissä on kuvattuna erilaisia aiheita. Niissä on sarjakuvahahmoja tai eläimiä, esimerkiksi haikaroita, kissoja, koiria, pingviinejä, hanhia tai ankoja. Kehyksissä on kuvattuna myös vauvoja tai lapsia leikkimässä, nukkumassa tai keinumassa. Lisäksi kehyksiin on kuvioitu esimerkiksi nalleja, kukkia ja vaakoja.

Useissa kehyksissä on varattu alueita esimerkiksi lapsen syntymäajan, -painon ja -pituuden sekä lapsen nimen kaivertamiselle. Kaiverruksille voi olla varattuna esimerkiksi suorakaiteen, soikean tai sydämen muotoisia alueita. Kunkin alueen yhteyteen kuvatut erilaiset symbolit osoittavat, mikä tieto alueeseen on tarkoitettu kaiverrettavaksi. Useissa pyöreissä kehyksissä nämä kaivertamiselle varatut alueet jaksottavat kehyksen muuta kuviointia siten, että kaivertamiselle varatut alueet ja muu kuviointi vuorottelevat kehyksen ulkokehällä.

Hakijan Iltarukous -kehys on suorakaiteen mallinen, tinasta tai sen kaltaisesta materiaalista valmistettu valokuvakehys, jonka keskeisenä koristekuviona on rukoileva lapsi. Kehyksen keskellä on sivultapäin kuvattuna yöasussa oleva lapsi. Lapsi on polvillaan peitteen päällä kädet ristittyinä. Lapsen edessä on kuvattuna avattu paperikäärö, johon on kaiverrettu Levolle lasken -rukouksen sanat. Valokuvalle varattu paikka on lapsen selän takana, kehyksen vasemmalla puoliskolla. Se on soikea ja reunustettu pienistä ympyröistä muodostuvalla nauhalla. Kehystä reunustavat kukkaköynnökset. Kehyksen alareunassa on kaiverrukselle tarkoitettu laatta. Kehyksen kuviot ovat hieman koholla.

Hakijan pyöreässä, tinasta tai sen kaltaisesta materiaalista valmistetussa valokuvakehyksessä on keskellä pyöreä valokuvalle varattu aukko. Kehyksen reunoilla on kuusi eläinaiheista kohokuvaa. Kuvissa on kuvattuna lehmä, kukkoja, hevonen, kaksi lammasta, ankoja ja porsas. Lisäksi kuvissa on eläinten taustalla olevia rakennuksia, aita ja niittyjä. Kutakin kohokuvaa erottaa toisesta kohokuvasta puun muotoiset, symbolein varustetut kaiverruksille tarkoitetut laatat.

Kuten tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta esimerkkiaineistosta ilmenee, useat kehykset ovat pyöreitä tai suorakaiteen muotoisia. Valokuvan paikka on usein pyöreän tai soikean muotoinen. Kehyksissä on kuvattu kukka-, lapsi- ja eläinaiheita. Pyöreiden kehysten kuvioinnit jakaantuvat yleisesti sektoreittain kaiverruksille tarkoitettujen alueiden johdosta. Kummilahjoissa on toteutettu myös uskonnollisia teemoja.

Toisaalta kehyksiä voidaan toteuttaa useilla tavoilla. Kehyksissä olevat kuvioinnit vaihtelevat sommittelun, aiheiden, aiheiden lähemmän kuvaamistavan ja toteutuksen osalta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei hakijan Iltarukous -kehystä voida kokonaisuutena pitää tekijänoikeussuojaa saavana. Sen sijaan kehyksessä olevaa lapsen kohokuvaa voidaan pitää tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna taiteellisena teoksena.

Vastaajan iltarukousaiheisessa kehyksessä on kuvioituna polvillaan rukoileva lapsi. Vastaajan kehyksen kuvassa oleva lapsi on tyttö, kun se hakijan kehyksessä on poika. Lapsien ulkonäöissä ja käsien asennoissa on eroja. Vastaajan kehyksessä ei ole kuvattuna alustaa, jolla lapsi istuu. Vastaajan kehyksessä oleva lapsen kuva eroaa hakijan kehyksessä olevasta kuvasta siinä määrin, että niitä ei voida pitää saman teoksen kappaleina.

Hakijan Maatalo 1241 -kehyksen osalta tekijänoikeusneuvosto katsoo, että siinä olevia eläinaiheisia kuvia sekä kokonaisuutena että yksittäisinä kuvina voidaan pitää taiteellisina teoksina.

Vastaajan pyöreässä kehyksessä olevat eläinaiheiset kuvat ovat lukuisia yksityiskohtia myöten samanlaiset kuin hakijan pyöreässä kehyksessä. Vastaajan kehyksessä on kuvattuna hakijan kehyksen kuvia vastaavat eläimet vastaavissa sektoreissa. Eläimet ovat myös samoissa asennoissa ja samanlaiseen maisemaan kuvattuina kuin hakijan kehyksessä. Ottaen myös huomioon, että hakijan ja vastaajan pyöreissä kehyksissä olevat eläinaiheiset kuvat ovat keskenään yhdenmukaisia, tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kehyksiä voidaan pitää saman teoksen kappaleina.

Kehyksissä olevat kuvat ovat teoksia. Tekijänoikeusneuvostolla ei ole kuitenkaan tietoa hakijan kehyksissä olevien yksittäisten kuvien alkuperästä. Selvitystä ei myöskään ole mahdollisesta tekijänoikeuden haltijasta Maatalo 1241 -kehyksen yksittäisiin kuviin. Näiden kuvien käyttö kehyksissä edellyttää tekijänoikeudenhaltijan lupaa, jos tekijänoikeus on edelleen voimassa. Maatalo 1241 -kehys voi olla suojattu myös kokoomateoksena tekijänoikeuslain 5 §:n nojalla. Tämän säännöksen mukaan tekijänoikeus kokoomateokseen syntyy sille, joka on aikaansaanut taiteellisen teoksen yhdistämällä teoksia tai teosten osia.

Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin

1. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan tarkoittamaa Eik Sølvs-Plett A/S:n markkinoimaksi mainittua Iltarukous -kehystä ei kokonaisuutena voida pitää tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena taiteellisena teoksena. Sen sijaan kehyksessä olevaa lapsen kuvaa voidaan pitää teoksena.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan Maatalo 1241 -kehystä voidaan kokonaisuutena pitää tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena taiteellisena teoksena. Lisäksi kehyksessä olevat yksittäiset kuvat ovat teoksia.

2. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan ja vastaajan pyöreitä kehyksiä voidaan edellä mainituin perustein pitää keskenään saman teoksen kappaleina. Tekijänoikeuslain 2 §:n nojalla kappaleen valmistaminen teoksesta ja teoksen saattaminen yleisön saataviin edellyttää teoksen tekijän suostumusta.

3 ja 4. Tekijänoikeuslain 57 §:n 1 momentin mukaan teoksen tekijänoikeuslain vastaisesta käyttämisestä on maksettava tekijälle kohtuullinen hyvitys tahallisuudesta tai tuottamuksesta riippumatta. Jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, on saman pykälän 2 momentin mukaan hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, niin myös kärsimyksestä ja muusta haitasta.

Teoskappaleen ja sen valmistukseen tarkoitetun apuvälineen hävittämisestä ja muuttamisesta säädetään tekijänoikeuslain 58 §:ssä.

Tekijänoikeusneuvostolla ei tässä tapauksessa esitetyn selvityksen perusteella ole edellytyksiä ottaa lähemmin kantaa hakijan esittämiin kysymyksiin kolme ja neljä.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Kaisa-Reetta Karhu

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa.